

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA
MIGRACIJOS POLITIKOS IR LIETUVIŲ DIASPOROS ISTORIJA

Akvilina Vaičaitytė

**TOMAS VENCLOVA: PRAKTINIS VYTAUTO KAVOLIO PAMĄSTYMŲ
ĮGYVENDINTOJAS**

Referatas

Vadovas: prof. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ASMENYBĖS BRUOŽAI	5
2. KULTŪRINIS LIETUVIŠKUMAS.....	5
3. EMIGRACIJA IR TOMAS VENCLOVA.....	6
4. TIESA IR SAŽINĖ	7
5. VIDINĖ IR IŠORINĖ LAISVĖ.....	9
6. KULTŪROS PROFESIONALAS	9
IŠVADOS.....	11
LITERATŪRA	12

IVADAS

Itektualinės lietuvių egzilio istorijos kursas suteikė iki tol man mažai žinomą ir patirtą seminarų, diskusijų ir literatūros pasiūlą. Ją supilsčiau į savo emigracinės patirties indus ir taip pildžiau supratimą apie lietuvių išeivijos bendruomenę, jos narių nešamą pareigą, individualų ir visuotinį egzilio priežasčių, motyvų ir pasėkmių voratinklį. Kurso eigoje pradėjo ryškėti asmenybės, jų tekstai ir teorijos. Tarp jų ieškojau savojo herojaus. Intelektualinis lietuvių egzilio palikimas glumino kokybiškų pasvarstymų gausa, tačiau taip pat ir sotino paaiškinimų stokojantį apetitą.

Vytauto Kavolio išžvalgos nuo religijos iki politikos, nuo generacijų santykių iki Lietuvybės sampratos, bei daugelis kitų temų nubraižė egzilio istorijoje orientuotis padedančius eskizus. Laviruonant juose kirbėjo klausimas, ar jo pamąstymuose piešiamas idealus išeivijos lietuvis egzistuoja realiame gyvenime, ar iš viso realu tokiu būti? Tomas Venclova buvo tas žmogus, kurį atpažinau kaip išskirtinį egzilio veikėją, stiprų mąstytoją, veržlų kultūros vedlį, bei priskyriau prie siektinų pavydžių. Rašytojo, vertėjo, poeto, publicisto dėtytojo ir literatūros tyrinetojo biografija iki šiol man skamba egzotiškai. Kontraversišką egzilio kelią pasirinkęs Toma Venclova išsiskiria poelgių sąmoningumu, gerai apgalvotų sprendimų eiliškumu ir retai sutinkama idealisto drąsa. Kategoriškas, tačiau kartu lankstus savo ir jį supusios apalinkos atžvilgiu, tiek gyvendamas Tarybų Lietuvoje, tiek egzilyje Tomas Venclova kūrė tokį išeivio portretą, dėl kurio netektų nei gėdytis nei gailėtis. Tomo Venclovos gyvenimiškus ir kūrybinius pasirinkimus, bei svarstymus šiame darbe sieksiu sugretinti su Vytauto Kavolio naujos rušies emigranto portretu, kuris, pasak V. Kavolio “pasirenka tremtį tik tam, kad galėtų sakyti tiesą ir likti ištikimas savo etiniams principams bei sąžinei.”¹ Savo pastebėjimuose sieksiu pabrėžti idealistinių ir principinių Venclovos bruožų pozityvias puses. Nagrinėdama abiejų autorių intelektualinius tekstus vis labiau sutvirtinau įspūdį, kad Kavoliškoje visuomeniškai atsakingo individualisto šviesoje mano pasirinktas egzilio veikėjas galėtų stovėti autoritetingų ir išskirtinai pavyzdinių išeivijos atstovų gretose.

Šio darbo rėmuose talpinsiu kelių dešimtmečių publicistikos palikimą sukurtą po Tomo Venclovos išvykimo iš Sovietų Lietuvos. Remsiuosi “Vilties formos: eseistika ir publicistika”

¹ L. Donskis, Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai, Versus Aureus, Vilnius, 2005. p. 162.

(1991)² rinkinyje išspausdintomis paskaitomis, laiškais ir pokalbiais su kitais tarybų okupacijos metais egzilyje gyvenančių lietuvių išeivijos atstovais. Įžvargumo atspirties padėjo atrasti ir Leonido Donskio knygoje aprašomi T. Veclovos ir V. Kavolio intelektualiniai portretai.³ Taip pat, Vytauto Kavolio rinkinyje “Nepriklausomųjų kelias” išdėstytais siektino išeivijos lietuvių bruožais, bei sąmoningumo teorijomis. Šis rinkinys, mano manymu, daugeliu pavyzdžių, prasmingai persipina su Tomo Veclovos poelgiais ir pasisakymais.⁴ Siekdama paryškinti T. Veclovos ir V. Kavolio mąstymų gretumas aptarsiu jų aktualizuotus stiprios asmenybės charakterio bruožus, lietuviybės akistatą su multikultūriška išeivijos aplinka, mintis apie emigraciją, bei tiesos, sąžinės ir laisvės sąvokas.

² T. Veclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991.

³ L. Donskis, *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005.

⁴ T. Veclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991.

1. ASMENYBĖS BRUOŽAI

Tomas Venclova – netipiškas Lietuvos išeivijos atstovas. Konservatyvumas, užsidarymas Kavolio smerkiamame lietuviškajame gete, įsitikinimas viena ideologine tiesa yra svetimi bruožai Venclovos charakteriui. Jis taip pat nesutelpa į Kavolišką lietuvių būdo apibrėžimą, kuomet kalbama apie silpną ir neišsivysčiusią vidinį, individualų asmenybės branduolį.⁵ “Tendencingos nuostatos, prietarai, iracionali modernybės baimė, antisemitizmas, ksenofobija, egocentrizmas ir teisuoliškumas – tai yra raktažožiai, apibrėžiantys jo kritikos taikinius Lietuvos visuomenėje ir kultūroje.”⁶ Greičiau, Tomas Venclova įkūnyja daugumą V. Kavolio stiprios, nuo aplinkos mažai priklausančios, kietastuburės asmenybės paveikslą.⁷ T. Venclovos mintys apie gyvenimą emigracijoje akcentuoja jo charakterio stiprybę, kurią Kavolis įsivaizdavo kaip modernaus lietuvių sudedamąją dalį. Ši stiprybė neapsiriboja užsidarymu savo bendruomenėje ir lietuviybės saugojimu, tačiau tiesia rankas į neišsemiamą kultūrinės įvairovės pažinimą, bei vertybių skalės tvirtinimą. Nors abu intelektualai nuėjo skirtingais egziliniai keliais, tiek Kavolis, tiek Venclova suvokė, kad išeivija tam yra labai palanki erdvė.

2. KULTŪRINIS LIETUVIŠKUMAS

“[...] Tomas Venclova labai anksti išsiugdė etinį universalizmą, gilią bendražmogiškų vertybių pajautą.”⁸ Šis neeilinis ir margas asmeninių bruožų rinkinys atpažįstamas ir gerbiamas Kavolio, kaip pasaulietiškas, kutūriškai turtingas lietuvių etalonas. Toks individas nesiriboja viena savo pasaulio supratimu ar kultūra. Jis yra nepavargstantis ieškotojas, viską aplink sugeriantis ir per savo vertybių filtrą atsirenkantis sau primtiną turinį. Mąstydamas apie išeivių perspektyvas egzilyje V. Kavolis samprotavo: “Vertybės – tai ašis, apie kurią koncentruojasi iš įvairių šaltinių perimti kultūros elementai, kad sudarytų vieningą, savarankišką ir nuo kitų skirtingą kultūrą.”⁹ Pasak Vytauto Kavolio, Lietuvos ateitis remiasi į išeivijos integraciją multikultūriškoje plotmėje.¹⁰ Lietuvių išsaugojimas ir tautiškų tradicijų paveldėjimas nėra

⁵ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p.308.

⁶ L. Donskis. *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005. p. 157.

⁷ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 312.

⁸ L. Donskis. *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005. p.

⁹ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 28.

¹⁰ Ten pat. p. 28.

pakankamos pastangos dvasiniam pasauliui užpildyti, ar Sovietų režimo nualintai visuomenei atstatyti.¹¹ Paraleliai mąstė ir Tomas Venclova. Jo įsitikinimu, lietuvių išeivijos kūryba ne tik kad gali, bet ir turi būti suinteresuota įsilieti į jiems siūlomą multikultūrišką kūrybos arena, bei kurti tarptautinei auditorijai, neapsiribojant tik lietuvišku žodžiu. Pasak T. Venclovos, Lietuvos vardą ir lietuvių darbus reikia pristatyti taip, kad jie būtų suprantami pasauliui. Išeivijoje nereikėtų apsiriboti tautiniais šokiais, ar lietuviškąja stilistika įvairių šakų kūryboje, kurių Lietuvoje netrūksta. Rašytojas savo patirties dėka suvokia, kad Lietuvoje juntamas didžiulis idėjinės įvairovės, idėjinio savarankiškumo, visapusiško skepticizmo ir nenutrūkstančio visa ko pervertinimo trūkumas: *“Jeigu kam nors iš mūsų čia emigracijoje pasiseka ką nors sukurti, neturėtume iš to reikalauti specialaus ‘lietuviškumo’. Priešingai, tokie reikalavimai gali susiaurinti, kartais net smarkiai susiaurinti lietuvi menininką, tuo būdu pakirsti jo reikšmę tautai.”*¹² Vis dėl to, lietuviška kultūra ir tradicinis jos reiškinyss gali būti suprantamas tik, palyginus, nedidelei lietuvių išeivijos salai. Tuo tarpu emigracijos privalumas turėtų būti išnaudojamas pasiekti plačiuosiuos vandenis, kuriuose lietuviška kultūra aidėtų savo subrendimu, modernumu ir išskirtinumu. Ir iš pirmų rankų patyręs, bei pirmų lupų išgirdęs Sovietų Sąjungos ribojimus kultūrinės laisvės klausimu, T. Venclova išeivijoje dirbo taip, kad užpildytų tas spragas, kurios trumdė jo veržlų darbą prieš išvykstant. Vakarietiškas kultūros patyrimas, pasak Tomo Venclovos, turėtų būti tas platusis žvilgsnis, *“kurio žmonės [Lietuvoje] išsiilgę laukia. Aš pats gaudžiau tai kaip orą savo laiku, ir stengiausi transliuoti toliau.”*¹³

3. EMIGRACIJA IR TOMAS VENCLOVA

Savo paskaitoje *“Ar įmanoma kultūros kūryba išeivijoje”* - Venclova taip pat diskutavo aplink išeiviją sklandančius mitus. Vienas iš jų buvo įsitikinimas, kad *“mes esame beteisiai emigrantai; kančia, tremtis yra mūsų kasdieninė duona. Ne. Mes naudojames visomis laisvo žmogaus teisėmis. Prisipažinkime, pasakykime teisybę: niekas iš mūsų ypatingai nevalgsta. [...] Ne tik kančia, iš viso ne kančia, o pareiga turėtų būti mūsų duona.”*¹⁴ Venclovos stovėseną šia, dažnai sentimentaliai ir su aukos silpnumo gaida linksniuojama išeivių tremties dalia, ne tik nepripažįsta aukos sureikšminimo, bet ir aukština emigracijoje išeiviams suteiktas priemones,

¹¹ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 30-31.

¹² T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 79.

¹³ Ten pat. p. 81.

¹⁴ Ten pat. p. 77.

bei įrankius dirbti, kurti ir gyventi taip, kaip Sovietų Sąjungoje buvo neįmanoma. II Pasaulinio karo žiaurumų į egzilių nublokštų Lietuvos išseivių pozicija savo padėties atžvilgiu neretai piešiama su tėvynės praradimo savigaila. Tuo tarpu Tomas Venclova, sąmoningai pasirinkęs savo kelią, emigraciją regi iš įpareigojančios ir oportunistinės perspektyvos “Emigracija nėra nei nuodėmė, nei nusikaltimas. Ji yra užduotis ir iššūkis. Ji yra likimas. Ir kartais, nevisada, bet kartais, emigracija yra geriausias arba bent labai geras būdas atlikti savo pareigą.”¹⁵

4. TIESA IR SAŽINĖ

Vienas iš stipriausių ir garsiausių Tomo Venclovo raštuose nuskambėjęs įsitikinimas buvo: “Iš viso nerašysiu ir nesakysiu to, kuo netikiu.”¹⁶ Šis, gan radikalus pareiškimas gali skambėti išdidžiai ir arogantiškai, tačiau jame juntama asmeninė stiprybė ir herojiškumas. Tai buvo dar vienas aspektų lėmęs mano pasirinkimą giliau panarplioti panašaus kategoriškumo Venclovos pasisakymus ir už jų slypinčius motyvus. Norėčiau išteisinti čia pavartotą teriminą “herojiškumas,” kuriuo nesiekiu sumenkinti kitų, su herojiškumo savoka susijusių konotacijų. Norėčiau, kad šis žodis Tomo Venclovos kontekste skambėtų modernaus kultūros lyderio šviesoje, ryškiai spinduliuojančia asmenine pareiga nevaidmainiauti nei prieš save, nei prieš visuomenę: “Tarybų Sąjungoje darbas reikalauja kompromisų, bei vaidmainystės. Mano charakteriui tai buvo nepriimtina.”¹⁷ Apie tokią pareigą daug kalbėjo ir Vytautas Kavolis mąstydamas apie individualisto indėlį savo aplinkai: “Humanistinio žmogaus įsipareigojimas bendruomenei perduoti savąjį tiesos aspektą išplaukia iš natūralaus jo įsipareigojimo tiesai, kurią jis pažįsta.”¹⁸ Toks moralinis Tomo Venclovos pasirinkimas atmesti tai, kas nepriimtina, iš esmės reflektuoja jo poziciją ideloginiais klausimais. Nesutiko jis nei su vyraujančiu socializmu, nei tipiškų lietuvių nacionalizmu, nei su katalikiška ar kitamanystės doktrina. Plaukdamas prieš visas šias sroves Venclova formavo savo sąžinės ir pasaulietiškos moralės pagrindu paremtą tiesos filosofiją, bei visuomenės vaizdinį.¹⁹

¹⁵ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 78.

¹⁶ Ten pat. p. 31

¹⁷ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 9.

¹⁸ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 208.

¹⁹ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 10.

Savo tiesą Venclova skelbė ne tik drąsiais pasisakymais, bet ir savo poelgiais. Poeto apsisprendimas emigruoti į Vakarų buvo rimtai apgalvotas ir ryžtingas poelgis. Užaugęs solialistine ideologija tikinčioje šeimoje ir gerai įsisavinęs Lietuvą užgulusias Komunistinės santvarkos peripetijas, jis taip pat nestokojo žynių apie alternatyvų vakarietiškumą, jo trūkumus ir privalumus.²⁰ “Istorikas Vincas Trumpa Čikagos žurnale ‘Akiračiai’ kreipėsi į mane perspėdamas, kad gyvenimas Vakaruose esąs sunkus, o apie kultūrinę veiklą ten nederą nė svajoti. Tas kreipimasis tik sutvirtino mano pasiryžimą.”²¹ Palankiai susiklostę aplinkybės, arba Tomo Venclovos įsitikinimais grįsti darbai kultūros srityje nušluostė nosį Lietuvoje paliktai santvarkai ir išeivijos skeptikams: “KGB, be abejonės, buvo nusipiešęs mano ‘psichologinį portretą,’ iš kurio sekė, kad vakaruose neprigysiu, ir netrukus pasiprašysiu atgal – o tai būtų jiems namežas laimėjimas. Taip manau todėl, kad tarybinė spauda ir šiandien vis piešia tą portretą, kartodama, kad esu ‘lepūnėlis,’ ‘keistuolis’ ir t.t. Nors dabar ir kūdikiui aišku, kad portretas buvo klaidingas,”²² – sakė Tomas Venclova apie savo išvykimo į Vakarų aplinkybes. Apie Vinco Trumos “Akiračiuose” išspaudinto kreipimosi į Venclovą nuogastavimus, kad pabėgęs nuo vilko, išeivijoje jis pataikys ant meškos, kad “svetimas kraštas neįverins Venclovos talentų, ir kad palikęs Lietuvą jis negalės savęs realizuoti kaip poetas ir vertėjas,”²³ Tomas Venclova netiesiogiai atsakė straipsnyje “Beveik autobiografija.” Pasakodamas apie savo veiklą už Atlanto rašytojas pažymi, kad nemažai žinojęs apie emigrantų galimybes, jis ne tik kad beveik nepatyrė jokių sunkumų, bet ir sugebėjo išlikti ištikimas savo darbui, bei “neiškrypti iš savo kultūrinės srities.”²⁴ Vaikščiojimui peilių ašmenimis prilygstantis Tomo Venclovos santykis su Tarybų valdžia, siekiant išvažiuoti į vakarus, buvo neišmatuoma rizika dėl svajonės turėti kultūrinę laisvę: “Kitokio darbo, išskyrus literatūrinį ir kultūrinį, nesugebėčiau ir nenorėčiau dirbti.”²⁵

²⁰ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 24.

²¹ Ten pat. p. 11.

²² Ten pat. p. 14.

²³ L. Donskis. *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005. p. 162.

²⁴ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 15.

²⁵ Ten pat. p. 20.

5. VIDINĖ IR IŠORINĖ LAISVĖ

Vytauto Kavolio raštuose Tomas Venclova, greičiausiai, būtų pavadintas Individualistu, kurį jis apibrėžia taip: “Individualistas reikalauja laisvės, kadangi ji jam yra sąlyga duoti savąjį įnašą. Be laisvės [individo] galimybė būtų sunaikinta; ir tada individas būtų nerealizuotas, o bendruomenė be jo įnašo vargingesnė,”²⁶ Kavoliška individualisto sąvoka reflektuoja individualią laisvę, kaip vieną iš svarbiausių sąlygų Tomo Venclovos veiklos pilnam išpildymui. Rašytojas yra sakęs, kad būti laisvu kūrėju jam niekada nebuvo draudžiama ir šia privilegija jis naudojosi visą savo gyvenimą.²⁷ Tačiau laisvės ribotumas Sovietų Sąjungoje buvo išorinis: “[...] aiškiai jatau, kad tarybinėmis sąlygomis nepilnai panaudoju savo gabumus, o netrukus galiu visai netekti progų viešai reikštis.”²⁸ Tai byloja, kad laisvė kurti ir mąstyti tokioje santvarkoje tegalėjo būti vidinė, neišgirsta, neturėjusi galimybės įkvėpti ar ugdyti. Tomui Venclovui vidinė laisvė ar “rašymas į stalčių”²⁹ buvo nepatenkinama Tarybų valdžios malonė. Nuolatinis alkis būti išgirstam remiasi į gilesnį laisvės suvokimo sluoksnį, kuris, pagal T. Venclovą, sutelpa į šiuos uždavinius: “Mes turime transliuoti į Lietuvą pilietinių teisių sąvokas, demokratijos sąvokas, teisiškumo sąvokas, tolerancijos sąvokas – pagarbą ne tik tautai, bet ir asmenybei, ir kitataučiui, teisę bet kokiam mažumai – idėjinei, religinei, tautinei – egzistuoti ir dirbti savo kultūrinį darbą.”³⁰ Ši pareiga būtų sunkiai, arba išviso neįmanoma įgyvendintis Sovietinės cenzūros labirintuose susipainiojusiai kūrėjų saviraiškai. Vakaruose kultivuojama kūrybinė laisvė tai ne tik savo veržlumo patenkinimo priemonė, bet taip pat būdas iš vidinės laisvės žengti į viešą žodžio ir minties laisvę.

6. KULTŪROS PROFESIONALAS

Skirtumas tarp vidinės laisvės kurti sau ar progridžiui ir tarp laisvės, kurios Tomas Venclova tikėjosi siekdamas išvykti iš Sovietų Sąjungos buvo didžiulis, tačiau išmatuojamas darbų galimybėmis, saviraiškos liberalumu, kultūrų spalvingumu ir perspektyva tobulėti neturint jokių ribojančių lubų ar sienų. T. Venclovos biografija išėivijoje išmarginta įvairiausio pobūdžio veiklos ir nuopelnų. Poetas pelnytai išdidžiai apibendrina keliones po visą Ameriką,

²⁶ V. Kavolis. *Nepriklausomybų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 159.

²⁷ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 11.

²⁸ Ten pat. p. 11.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat. p. 72.

rengiant literatūrinius vakarus, dėstytojavimo dienas prestižiniuose Amerikos universitetuose, gautą daktaro laipsnį, nesuskaičiuojamas publikacijas, knygų leidyba, vertimus, bei užsitarnautą literatūros mokslininko profesionalo vardą.³¹ “Apie savo darbus galiu kalbėti tikrai artimiausių mėnesių perspektyvoje. Esu užimtas, kaip tik Amerikoje žmonės būna užimti, ir jaučiuosi truputį kaip žonglierius, vienu metu svaidąs keliolika sviedinėlių.”³²

Įkvėptas Gordon Allport tyrimais, straipnyje apie “Šiandieninę generaciją” Vytautas Kavolis klausė “ką jūs galėtumėte per savo gyvenimą nuveikti, kuo labiausiai didžiuotumėtės?”³³ Tai klausimas, į kurį atsakymų ieškojo ne vienas intelektualas savo rašiniuose. Viena ar kita, išsiviją lietusia tematika Kavolis stengėsi parodyti ar nubraižyti pasidžiavimo vertų gyvenimo sprendimų ir poelgių planą. Tokį planą turėjo ir sėkmingai jį vykdė Tomas Venclova: “Amerikoje nė minutės nebuvau bedarbis, niekada nedirbau to, ko nenorėčiau, niekada neapsunkinau šalpos įstaigų, lietuvių bendruomenės ar savo artimųjų. Nesplėsiu, kad tuo didžiuojuosi.”³⁴ Turbūt didžiuotusi ir Vytautas Kavolis, kuris troško, išsivijoje atsidūrusį lietuvi matyti savarankišką, tvirtai apsisprendusį, tačiau nuolat kintantį ir tobulėjantį, dirbantį visų pirma savo augimo labui, kad jo laimėjimai galėtų tarnauti visuomenei. Kavolis rašė: “Sveika asmenybė turi įvairumo, prieštaravimų ir paradoksų savyje; ji stebina save ir kitus; ji turi savo pilkają pusę, kurioje netikėtai ima ir sublyksi genialumas ir meilė; ji yra nelogiška ir nuolat kintanti auganti ir kitus bendrais išgyvenimais augti įkvepianti; bet ji kinta ištisa savo būtimi, ir šis nuostabus augimas savyje teduoda jai vienybę.”³⁵

³¹ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 14-15.

³² Ten pat. p. 17.

³³ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 75

³⁴ T. Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991. p. 15.

³⁵ V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006. p. 41.

IŠVADOS

Tomo Venclovos akibrokštas, jog Sovietų Sąjungoje vieša kūrybinė laisvė nėra įmanoma, buvo išteisintas reto produktyvumo ir aukšto kūrybinio lygio darbais, puošiančias jo egzilinę istoriją. Dar gyvendamas tarybų Lietuvoje jis aiškiai suvokė sistemos ribotumą bet kokioje veikloje, nesusijusioje su vyraujančia socialistine ideologija. Užaugęs knygų, rankraščių ir literatūrinių diskusijų apsuptyje, Tomas Venclova turėjo išskirtines sąlygas plėsti akiratį ir palaipsniui formuoti nusistatymus jau egzistuojančių pasaulėžiūrų atžvilgiu, bei ugdyti modernaus išėivijos lietuvių asmenybę su stipriu etninio universalizmo genu.³⁶

Liberalus ir kosmopolitiškas Tomo Venclovos veržlumas, galima sakyti, ne tik kad netilpo siauruose ir doktrinuotuose Sovietų Sąjungos rėmuose, bet taip pat, savo potencialio mastais nebūtų įsitekęs net ir tarybinės cenzūros nevaržomoje mažoje valstybėje. Leidimas išvykti iš tarybų Lietuvos buvo simboliška laisvė Tomo Venclovos kultūriniam darbui šakotis po platųjį pasaulį, daugybės pasaulio kalbų žodžiais. Tokia laisvė ir turiningas jos panaudojimas sau, bei visuomenei, kaip T. Venclova jau minėjo, yra privaluma ir laimėjimas. V. Kavolio pamąstymuose išdėstytos priemonės savo tremčiai įprasminti, išsikerojo po visą Tomo Venclovos biografiją: tiek darbais, tiek mintimis.

³⁶ L. Donskis. *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005. p. 162.

LITERATŪRA

1. Leonidas Donskis. *Tapatybė ir Laisvė. Trys intelektualiniai portretai*, Versus Aureus, Vilnius, 2005.
2. Tomas Venclova. *Vilties formos: eseistika ir publicistika*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1991.
3. V. Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai (1951-1965)*, Vilnius, 2006.